

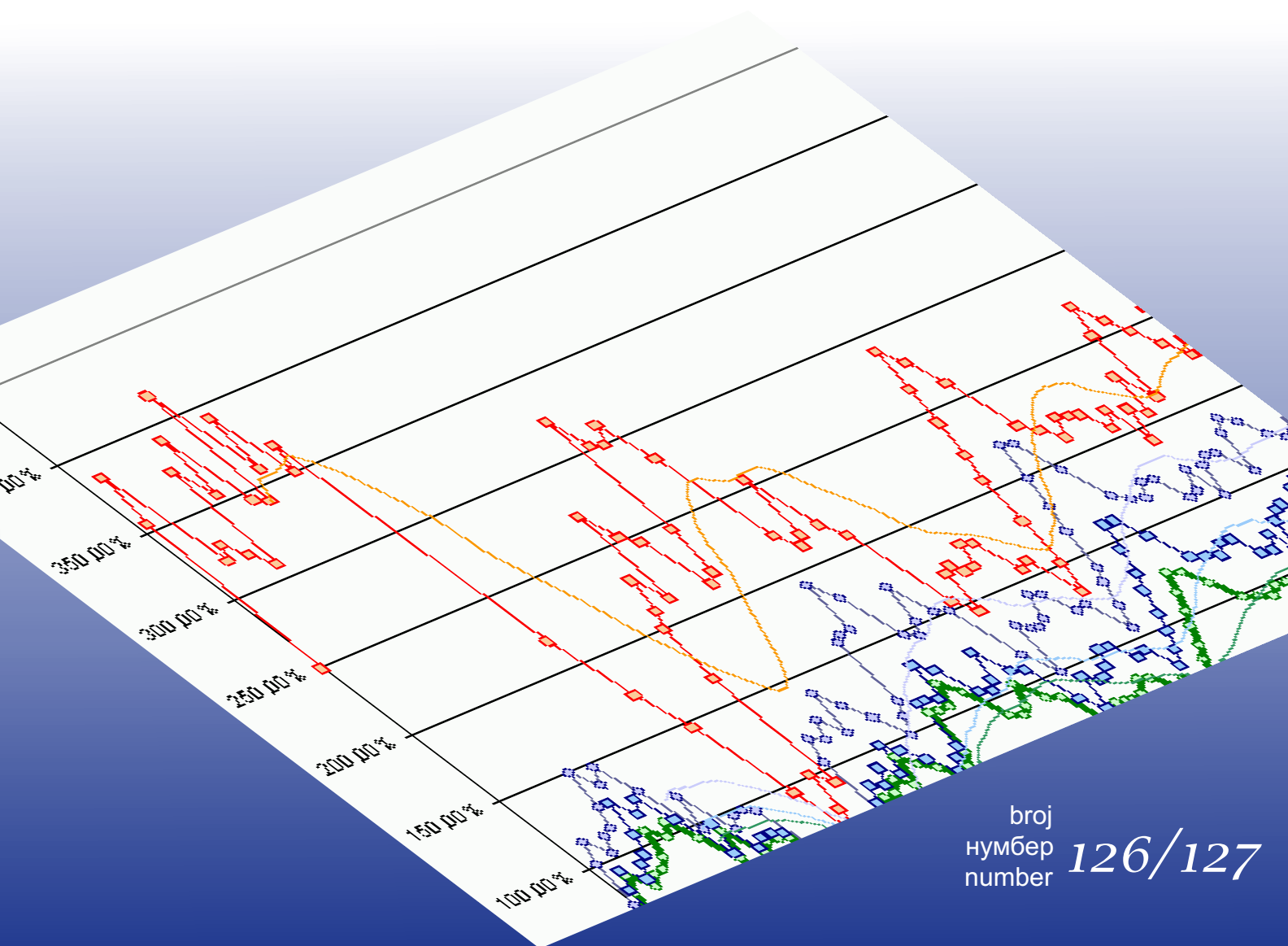
Bosna i Hercegovina
Odjeljenje za makroekonomsku analizu
Upravnog odbora Uprave za indirektno-
neizravno oporezivanje

Босна и Херцеговина
Одјељење за макроекономску анализу
Управног одбора Управе за индиректно-
неизравно опорезивање

Macroeconomic Unit of the Governing Board of the Indirect Tax Authority

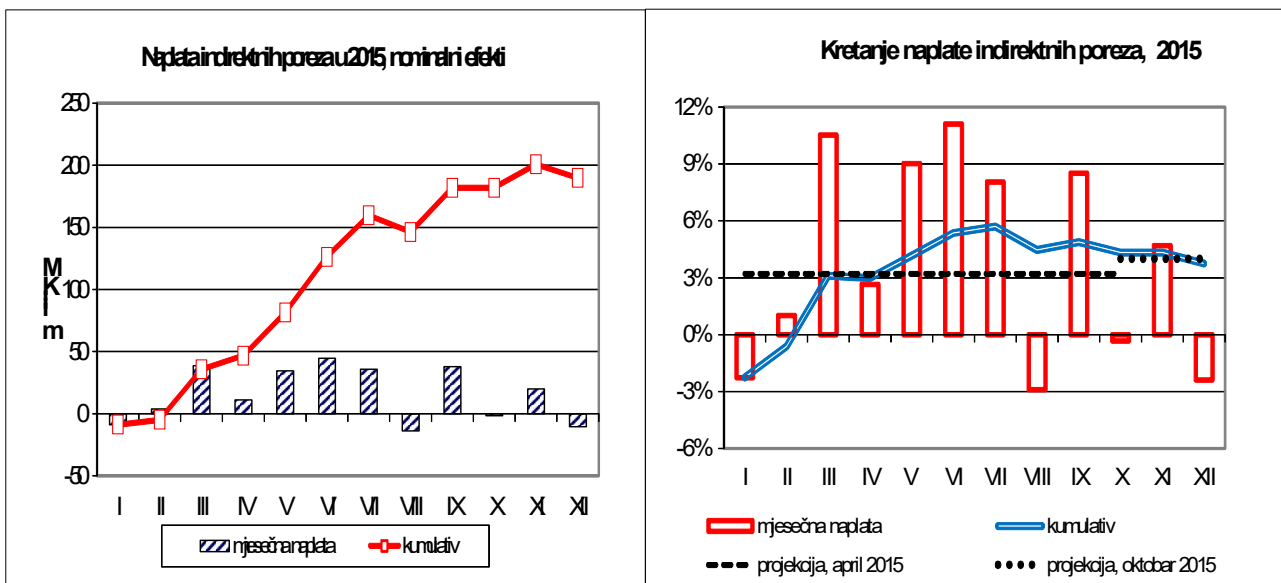
Oma Bilten

broj
нумбер
number **126/127**

Uz ovaj dvobroj

Nakon rasta naplaćenih od indirektnih poreza u novembru 2015. bilo je realno očekivati nastavak pozitivnih trendova i u decembru, pogotovo što se radi o kraju godine kada potrošnja uobičajeno raste zbog praznika. Međutim, suprotno očekivanjima kraj godine je donio smanjenje prihoda. Prema izvještaju o gotovinskom toku na JR UIO u decembru 2015. je naplaćeno 537,1 mil KM bruto prihoda od indirektnih poreza, što je za 15,5 mil KM (ili za 2,8%) bilo manje od naplate u decembru 2014. Budući da su isplate povrata bile manje za 5,1 mil KM ublažen je pad neto mjesečne naplate, te je smanjenje iznosilo 10,4 mil KM, odnosno 2,4%. Kumulativna bruto naplata u 2015. iznosila je 6,354 mlrd KM, što predstavlja porast od 113,3 mil KM, odnosno 1,8%, u odnosu na bruto naplatu u 2014. S druge strane, isplate povrata bile su manje za 76,4 mil KM, što je značajno poboljšalo konačne neto efekte naplate prihoda od indirektnih poreza u 2015. U konačnici, kumulativni pozitivan efekat rasta bruto naplate i pada povrata donio je rast neto kumulativne naplate od 3,7%, odnosno nominalno 189,8 mil KM prihoda (Grafikon 1).

Grafikon 1

Grafikon 2

Prema projekcijama iz aprila 2015 očekivao se rast prihoda od 3,2%, da bi u oktobru, zbog pozitivnih trendova tokom devet mjeseci 2015, bile revidirane na 4%. Kretanje rasta kumulativne neto naplate tokom 2015. pokazuju da je u razdoblju od sedam mjeseci (maj – novembar) kumulativni rast znatno premašivao čak i revidiranu stopu rasta (maksimalni prebačaj je registriran u julu u visini od 1,7 p.p.). Ipak, zbog lošijih trendova u decembru stopa rasta je pala za 0,7 p.p. (Grafikon 2).

dr.sc. Dinka Antić
 šef Odjeljenja

Sadržaj:

Naplata prihoda od indirektnih poreza u 2015.godini	2
Sezonsko prilagođavanje vremenske serije podataka	15
Konsolidovani izvještaji	21

tehnička obrada : Sulejman Hasanović, IT saradnik
 lektor : Darija Komlenović, prof. anglistike

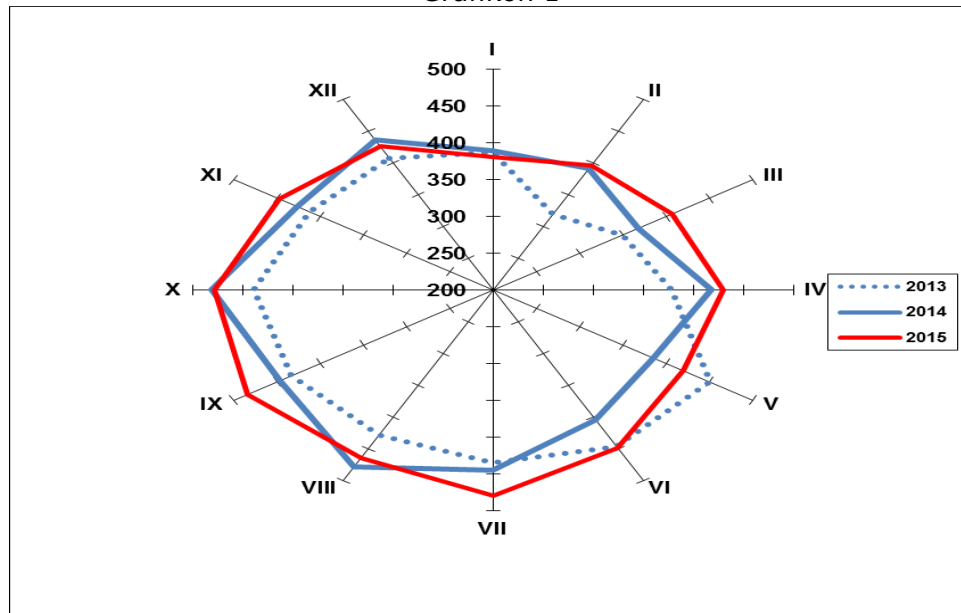
Naplata prihoda od indirektnih poreza u 2015.godini

(autor: dr.sc. Dinka Antić)

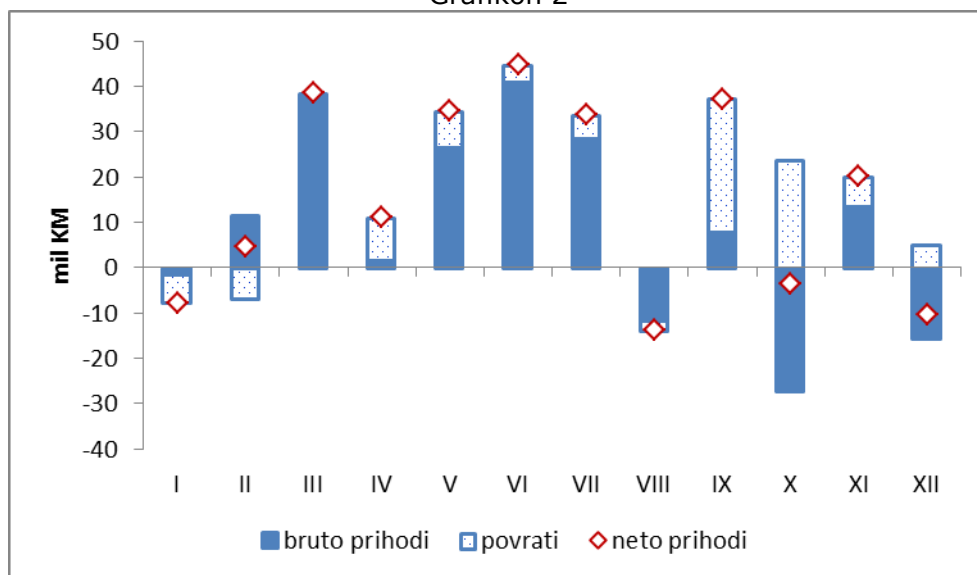
Ukupna naplata

Prikaz sheme naplate prihoda u 2015.godini u odnosu na prethodne dvije godine pokazuje primjetan napredak (Grafikon 1). Drugi zaključak koji se nameće jeste neravnomjeran raspored efekata tokom godine, kao posljedica primjene nove politike oporezivanja duhana od 1.8.2014., tako da je većina efekata u smislu povećanih prihoda od akciza realizirana u prvih sedam mjeseci 2015.

Grafikon 1

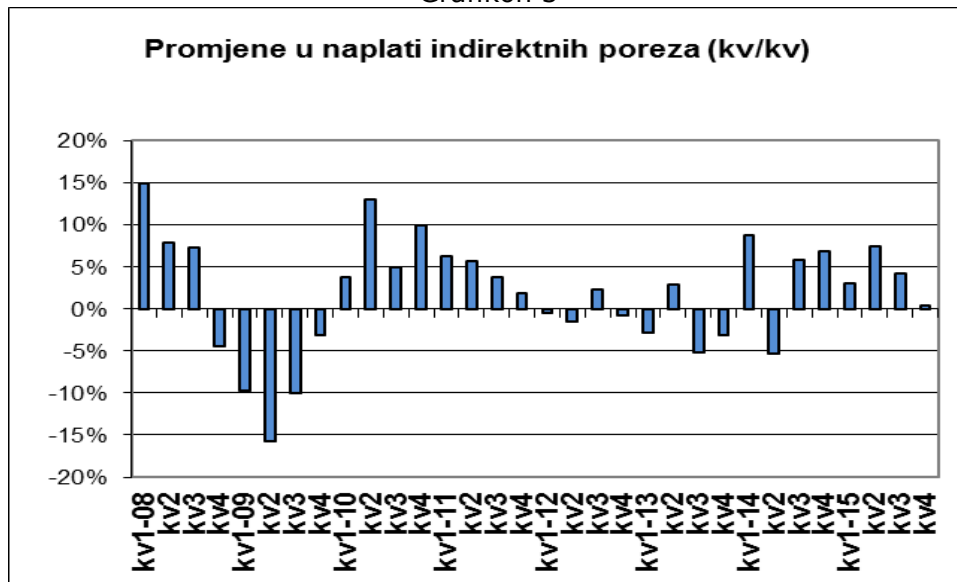
Grafikon 2

Mjesečni efekti kretanja priliva i odliva sa jedinstvenog računa u 2015. (Grafikon 2) pokazuju da su bruto prihodi rasli u većem dijelu godine, a mjesečni rast se kretao i do 40 mil KM. Pad bruto naplate je evidentiran u četiri mjeseca, i uglavnom je bio povezan sa padom uvoza u tim mjesecima. Za razliku od januara, kada je snažan pad prihoda na uvoz (PDV uglavnom) kompenziran rastom drugih vrsta prihoda (akcize, putarina), u augustu, oktobru i novembru to se nije desilo, jer se istovremeno desilo i usporavanje rasta prihoda od akciza. Snažan kompenzatorni faktor smanjenja bruto naplate u nekim mjesecima 2015. bile su smanjene isplate povrata PDV-a¹.

Kvartalna analiza naplate prihoda od indirektnih poreza pokazuje neravnomjernost distribucije efekata tokom 2015.godine (Grafikon 3). U prvom kvartalu je zabilježen rast od 3,1%. Rast naplate prihoda od indirektnih poreza u prvom kvartalu predstavljao je nastavak pozitivnih trendova iz drugog polugodišta 2014. Naplata prihoda od indirektnih poreza u prvom kvartalu fiskalne godine je tradicionalno niža u odnosu na ostale kvartale tokom godine zbog sezonskih oscilacija u potrošnji i poslovnim aktivnostima. Ipak postoje i specifičnosti vezane za prvi kvartal, kao što su prenos povrata iz prethodne godine (PDV prijave za novembar i decembar) ili formiranje zaliha pred uobičajeno povećanje akciza na cigarete od 1.1. Negativni efekat su imali povrati koji potiču iz povećanog PDV na uvoz iz decembra 2014, a pozitivni efekat nova politika oporezivanja rezanog duhana, jer je pored zaliha cigareta vršen i popis zaliha rezanog duhana zbog povećanja stope akcize na rezani duhan. Gomilanje zaliha duhana i cigareta krajem 2014. je rezultiralo povećanim isplatama razlike akcize u januaru 2015. Povećani povrati su smanjili neto naplatu PDV-a, a efekti plaćanja razlike akcize povećali naplatu akciza na duhan u prvom kvartalu 2015.

Grafikon 3

Najveća kvartalna stopa rasta u 2015. je zabilježena u drugom kvartalu (7,5%). Osim smanjenja povrata, glavni faktori koji su determinirali rast prihoda u drugom kvartalu su bili (i) nova politika oporezivanja duhana koja se primjenivala od 1.8.2014., tako da su se ukupni godišnji efekti na akcize ispoljili u prvom polugodištu 2015; (ii) rast potrošnje derivata koji je donio rast prihoda od akciza na derivate i prihoda od putarine i (iii) niža statistička osnovica za poređenje naplate prihoda zbog negativnog efekta poplava iz maja 2014. na naplatu prihoda. Poplave u 2014 i sanacija koja je uslijedila imale se dvostruk pozitivan efekat na stopu rasta u prvom polugodištu

¹ Smanjenje povrata (Grafikon 2) je prikazano kao pozitivan broj, a povećanje kao negativan broj.

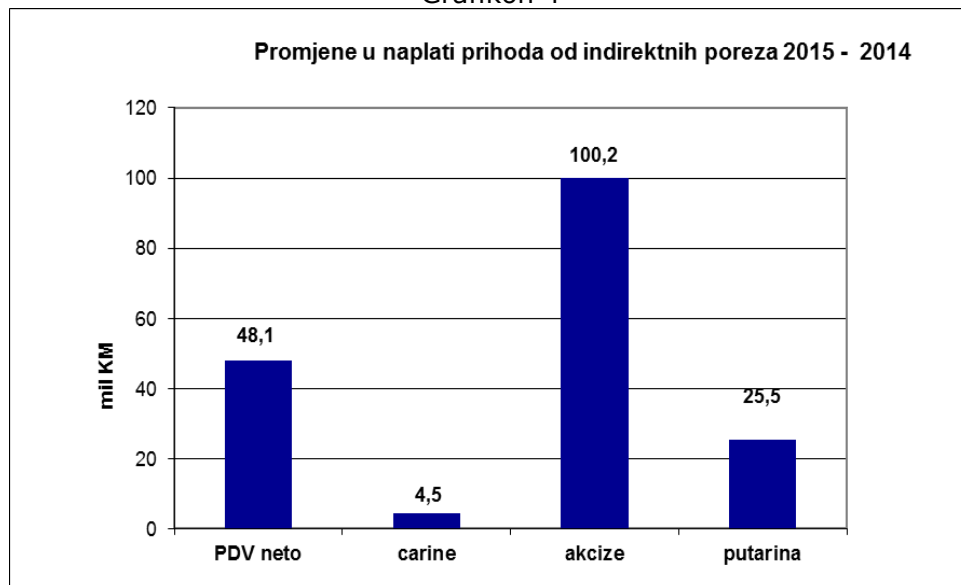
2015 zbog niže osnovice za poređenje (maj / juni) i zbog povećane potrošnje (a time i domaćeg PDV-a) zbog realizacije projekata obnove u prvom polugodištu 2015.

U drugom polugodištu došlo je do usporavanja naplate prihoda, što je bilo očekivano, s jedne strane zbog iscrpljivanja efekata nove politike oporezivanja duhana u prvih sedam mjeseci, a s druge strane zbog više statističke osnovice za poređenje iz 2014, koja je uključila efekte obnove na rast potrošnje, a time i na rast prihoda. Kao rezultat navedenih faktora u trećem kvartalu je zabilježena stopa rasta prihoda od 4,2%, a u četvrtom, zbog pada uvoza u dva mjeseca, svega 0,5%.

Trendovi po vrstama prihoda

Negativni trendovi u naplati prihoda u decembru 2015., kao rezultat pada uvoza, odrazili su se uglavnom na PDV-a, smanjujući kumulativni suficit na 48,1 mil KM. Isto tako, suficit prihoda od carina je smanjen na svega 4,5 mil KM, dok su, zahvaljujući rastu naplaćenih prihoda na derivate i duhan, suficiti na akcizama i putarini povećani na 125,7 mil KM (Grafikon 4). Treba naglasiti da je prema preliminarnom izvještaju UIO trenutačno neusklađeno 16,5 mil KM prihoda, te da se nakon usklađivanja mogu očekivati veći suficiti na PDV-u i drugim vrstama prihoda.

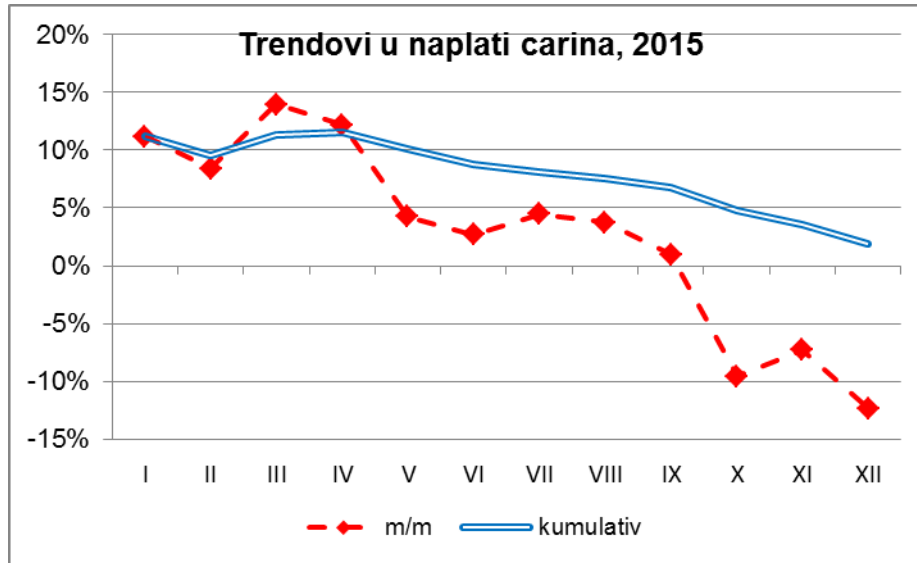
Grafikon 4

Carine

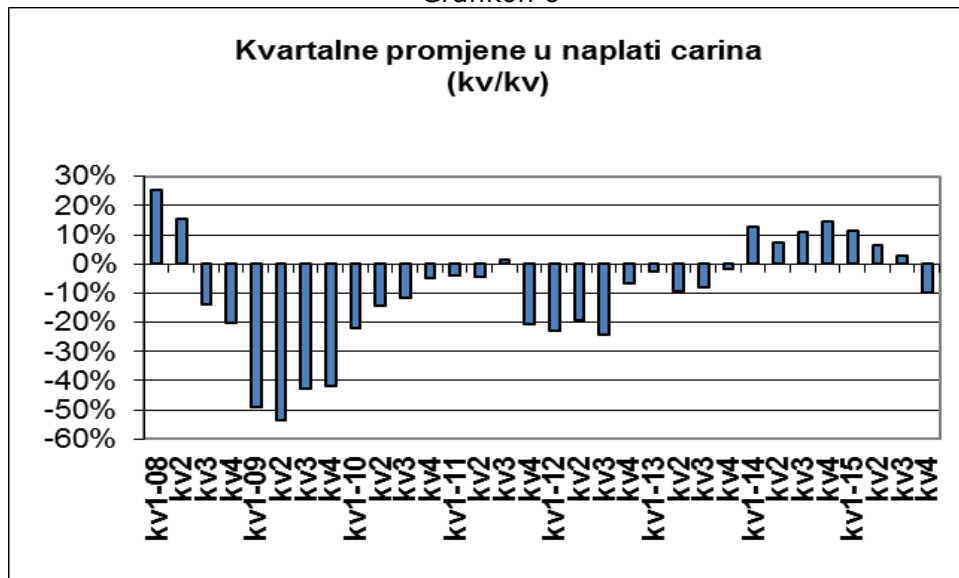
Prihodi od carine su u decembru pali čak 12,3% u odnosu na isti mjesec 2014, kao posljedica daljeg smanjenja uvoza iz Rusije (čak 45,1%). Smanjenje uvoza iz Kine zbog okončanja velikih investicija (TE Stanari), te rapidno smanjenje uvoza nafte iz Rusije zbog stanja na svjetskom tržištu derivata proizvelo je silazni trend u naplati prihoda od carina. Od početnih 10% kumulativni rast je sveden na minimalnih 1,9% (Grafikon 5).

Grafikon 5

Prema podacima Agencije za statistiku BiH uvoz iz Kine u 2015 je manji za 19,7%, a iz Rusije čak 29,6% u odnosu na 2014. Kvartalni prikaz trendova (Grafikon 6) pokazuje efekte uvoza za potrebe velikih investicija u 2014. na prihode od carina, te rapidno pogoršanje u 2015. Istovremeno, trendovi su pogoršani i zbog primjene bescarinskog uvoznog aranžmana sa grupacijom EFTA, što je dovelo do povećanja uvoza iz njenih članica za 12,7%. S obzirom da velika investicija iz Kine proizvodi jednokratni efekat na prihode od carina 2014 ne može biti referentna godina za poređenje naplate prihoda od carina u 2015. Ukoliko se kao referentna godina uzme 2013 kumulativni rast prihoda iznosi 13,7%, što ipak daje drugačiju sliku o tekućim trendovima.

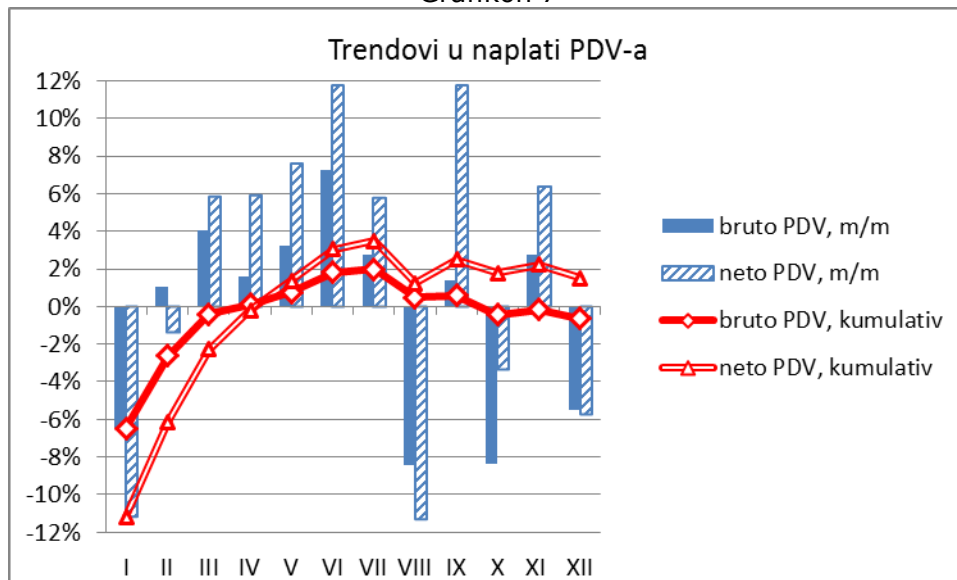
Grafikon 6

PDV

Decembar je ponovno donio snažno pogoršanje u naplati prihoda od PDV-a. Bruto naplata je pala za 5,5%. Pad neto naplate je djelimično ublažen smanjenjem povrata od 4,8%. Pogoršanje u naplati PDV-a u decembru odrazilo se uveliko i na kumulativni neto rast, koji je sa 2,2% rasta, koliko je ostvareno za jedanaest mjeseci 2015, pao na svega 1,5%. Protekla godina je karakteristična po nestalnom trendu u naplati PDV-a. Nakon velikog pogoršanja početkom godine narednih šest mjeseci je donijelo postepen rast koji je kulminirao u julu sa kumulativnih 3,5% rasta. U posljednjih pet mjeseci bilježe se snažne oscilacije, oštri padovi bruto naplate izazvani padom uvoza, te rast neto naplate kao rezultat velikog smanjenja povrata, na prvom mjestu po međunarodnim projektima. Mjesečne oscilacije neto naplate su se kretale od -12% do +12% (Grafikon 7).

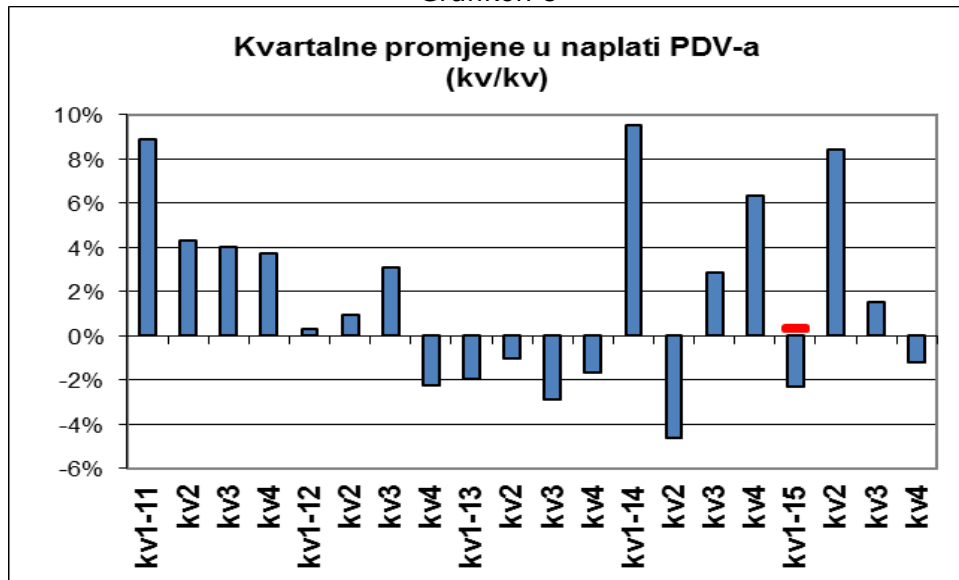
Grafikon 7

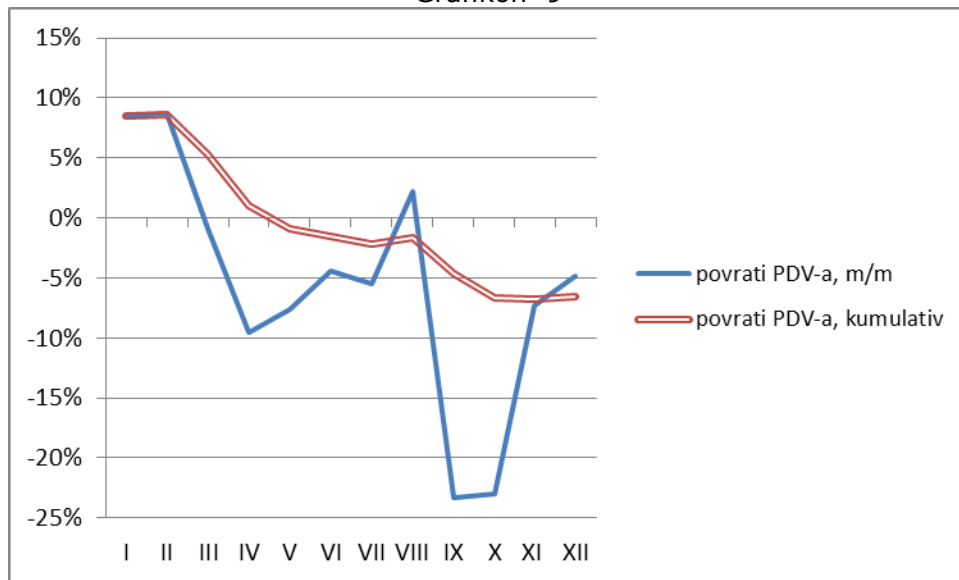
Oscilacije naplate PDV-a i oštar silazni trend se mogu uočiti i iz pregleda kvartalne naplate (Grafikon 8). Prvi kvartal je donio pad naplate PDV-a od 2,3%. Isključivanjem efekata naplate starih dugova iz osnovice za poređenje kvartalni rast prelazi minimalno u pozitivnu zonu (Grafikon 8 – „—“). U drugom kvartalu bilježi se rast od čak 8,4%. Faktori rasta neto PDV-a su rast bruto naplate (rast potrošnje, rast osnovice zbog rasta prihoda od akciza), smanjenje povrata, slab rast dugova po osnovu PDV-a, niža statistička osnovica za poređenje zbog poplava u maju 2014, te efekti obnove na potrošnju u prvom polugodištu 2015.

Već u trećem kvartalu dolazi do značajnog usporavanja rasta na svega 1,5%. Naplata oštro oscilira, iscrpljeni su efekti povećanja osnovice zbog rasta akciza, a statistička osnovica za poređenje je viša zbog povećane potrošnje za obnovu nakon poplava u drugom polugodištu 2014. U četvrtom kvartalu zbog dva negativna mjesečna rasta (oktobar i decembar) neto naplata PDV-a je manja za 1,2% u odnosu na četvrti kvartal 2014. Može se zaključiti da je naplatu neto PDV-a u prvom polugodištu determinirao rast bruto naplate (osnovice), dok je smanjenje povrata PDV-a dominiralo u drugom polugodištu.

Grafikon 8

Grafikon 9

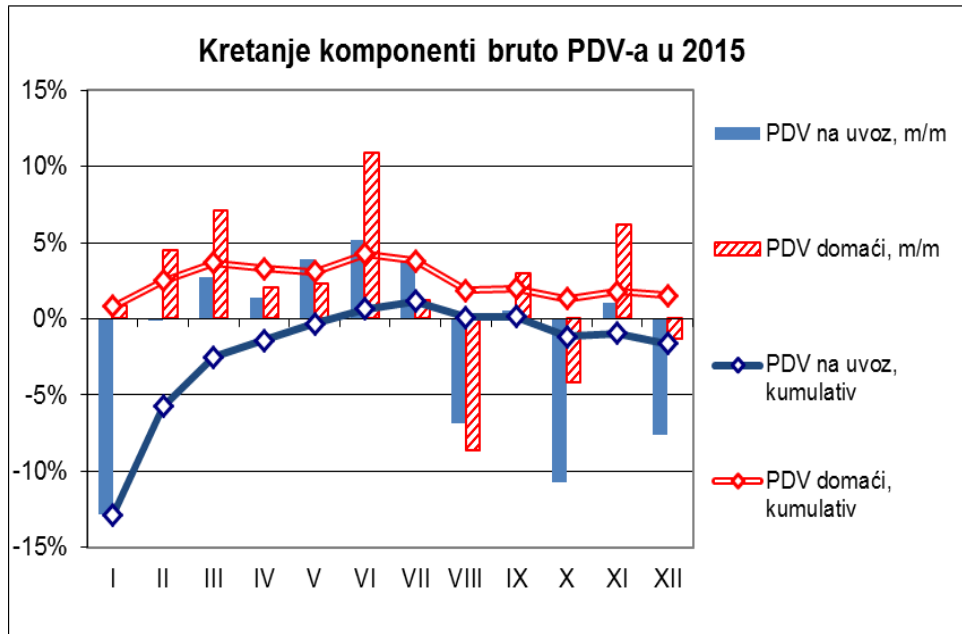

Čak 94% ukupnih neto efekata PDV-a u 2015. je realizirano u prvom polugodištu, dok je u drugom veliki pad povrata u cijelosti neutralizirao snažan pad bruto naplate PDV-a (Grafikon 9).

U pogledu strukture bruto naplate PDV-a decembar je donio pogoršanje u smislu pada i PDV-a na uvoz i PDV-a po osnovu prijava (Grafikon 10). Kumulativni PDV na uvoz je bio minimalno u pozitivnoj zoni rasta samo u razdoblju juni – septembar, a u ostalim mjesecima zabilježen je oštar pad. Negativna kretanja rezultirala su padom kumulativa PDV-a na uvoz od 1,6%. Naplata PDV-a po prijavama je u većem dijelu godine bilježila solidne i čak visoke stope rasta, koje su premašivale i 10% u prvom polugodištu, kao rezultat, između ostalog, i rasta potrošnje zbog obnove nakon poplava. Očekivano, u drugom polugodištu je zabilježen pad domaćeg PDV-a, te je kumulativni rast smanjen sa 4,3%, koliko je zabilježen u junu, na 1,5% u decembru 2015 (Grafikon 10).

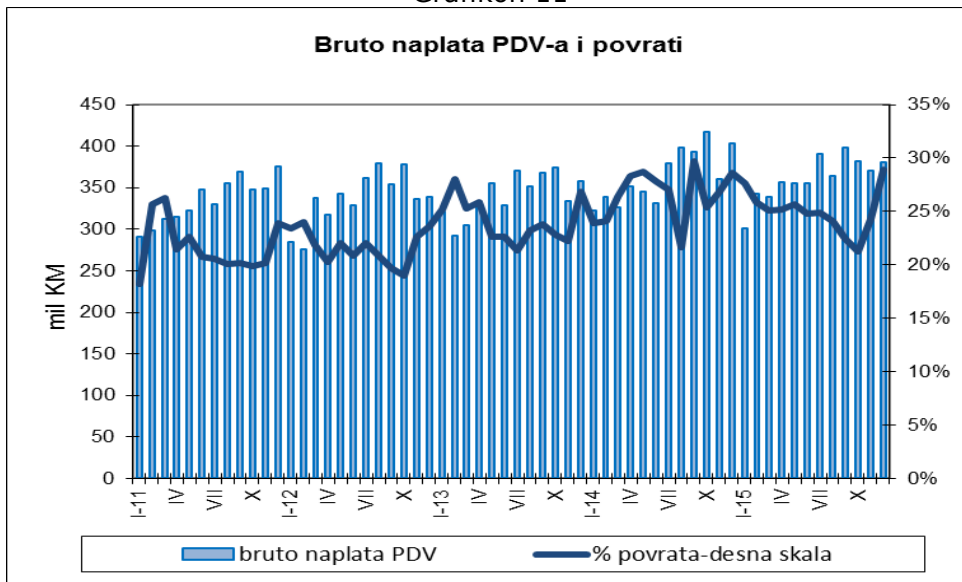

Grafikon 10

Proteklu godinu je obilježio i padajući trend povrata PDV-a, koji je, ipak, narušen u decembru kada je udio povrata PDV-a u bruto naplati PDV-a porastao na 28,9% (Grafikon 11).

Grafikon 11

Ipak, i pored tog pogoršanja, prosječno godišnje izdvajanje povrata iz bruto naplate iznosilo je 25%, što je za 1,5 p.p. manje od udjela povrata u 2014. Udio povrata obveznicima je stagnirao, dok je smanjen udio povrata po osnovu međunarodnih projekata.

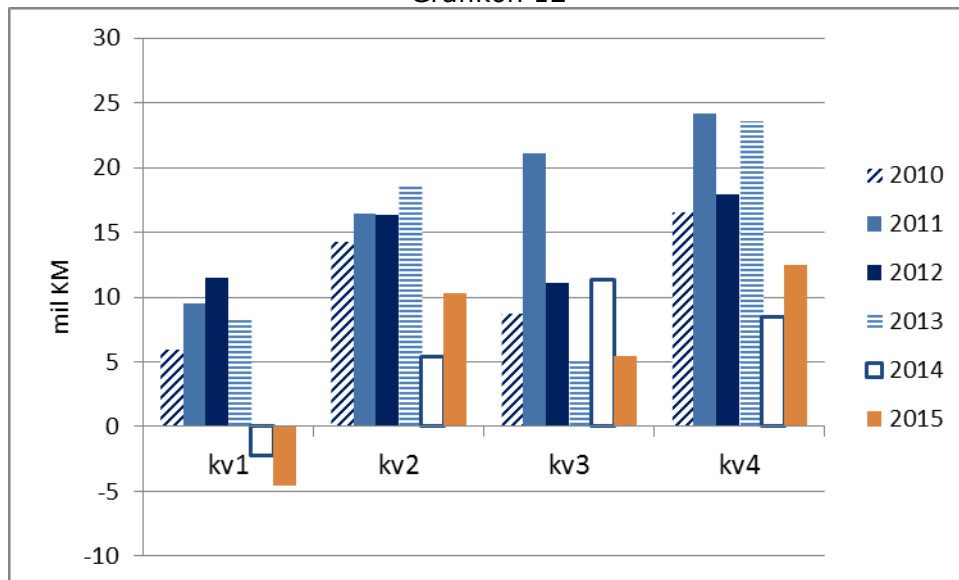
Povrati PDV-a obveznicima su smanjeni za 14,4 mil KM ili za 1,4% u odnosu na 2014, dok su povrati međunarodnim projektima manji za 40,4% ili za 61,7 mil KM. Nominalno visoki povrati u 2014 bili su rezultat velike investicije u TE Stanare i prelaska nekih kompanija koje vrše *lohn* poslove na standardni obračun PDV-a. Navedene kompanije su ostale u sistemu PDV-a i u 2015 godini, te samo efekat investicije TE Stanari ima jednokratni karakter. Zbog značaja tog efekta

2014 ne može biti referentna godina za poređenje povrata PDV-a. Realnija slika kretanja povrata obveznicima se može steći poređenjem povrata u 2015 sa povratima u 2013. U tom slučaju povrati obveznicima, zbog uključenih kompanija koje vrše *lohn* poslove i rasta izvoza, su veći za 13,3%.

Kumulativno stanje dugova po osnovu prijavljenog a neplaćenog PDV-a na dan 31.12.2015. iznosilo je 351,4 mil KM, što podrazumijeva skoro identičan tempo rasta duga kao u 2014. Sa uključenim dugom po automatskom razrezu ukupan PDV dug iznosi 440,9 mil KM.

Kvartalni pregled kretanja novog duga ukazuje na znatno smanjenje rasta duga u 2014. i 2015. u odnosu na prethodne godine (Grafikon 12). Ujedno je promijenjena i distribucija po kvartalima za razliku od ranijih godina kada je dug imao konstantan rast sa maksimumom u četvrtom kvartalu.

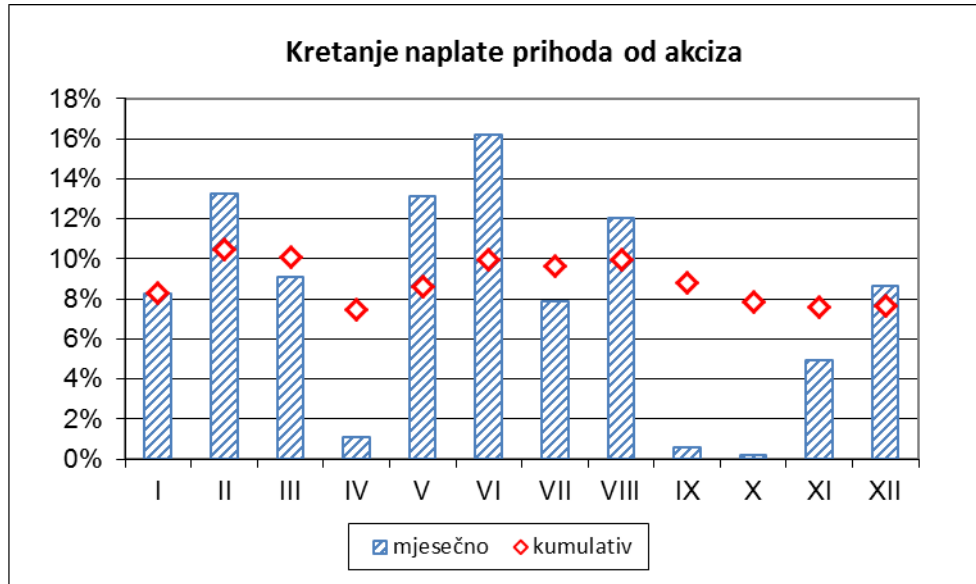
Grafikon 12

Akcize

U decembru 2015. nastavljen je trend ubrzanog rasta prihoda od akciza. Najveći rast prihoda od akciza u decembru je zabilježen kod akciza na domaći duhan i akciza na uvozne derivate nafte, dok je pad zabilježen kod akciza na alkohol i alkoholna pića. Veća naplata akciza na domaće pivo od 10,6% zbog malog pondera nije mogla kompenzirati pad prihoda od akciza na uvozna piva od 16,5%, te su ukupni prihodi po ovoj osnovi pali za 10,7%. Rast naplaćenih prihoda od akciza na duhan i derivate nafte (uključujući i putarinu) u decembru 2015. samo je dodatno ojačalo kumulativni rast, a pad prihoda na grupaciju alkoholnih i bezalkoholnih pića je umanjio konačne efekte za 2015.godinu.

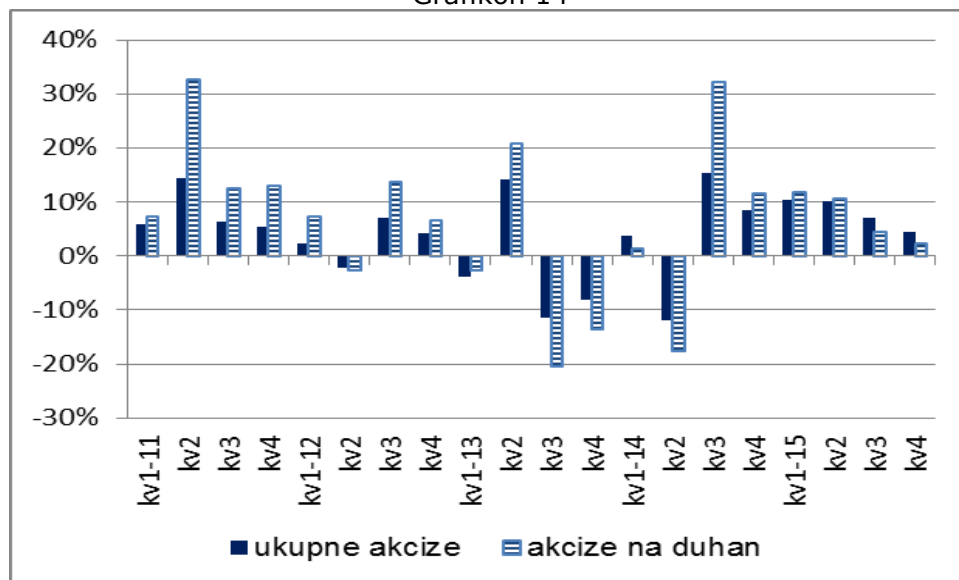
Grafikon 13

Prihodi od akciza, bez obzira na heterogenost podvrsta i trendove u potrošnji pojedinih akciznih proizvoda, predstavljali su najstabilnije prihode od indirektnih poreza u 2015. godini. I pored oštarih oscilacija u mjesečnoj naplati prihodi od akciza su tokom 2015 zadržali sljedeće dvije karakteristike: pozitivna naplata i stabilan trend rasta u rasponu 7,5% - 9% (Grafikon 13).

Najvažnije podvrste prihoda od akciza su prihodi od akciza na derivate i akciza na duhan. Bitna odlika naplate prihoda od akciza u 2015 je bila stabilna naplata prihoda od akciza na derivate tokom cijele godine, dok se neravnomjerna distribucija efekata nove akcizne politike na duhan očekivano odrazila na naplatu ukupnih prihoda od akciza preko viših stopa rasta u prvih sedam mjeseci i usporavanja rasta u ostatku godine.

Grafikon 14

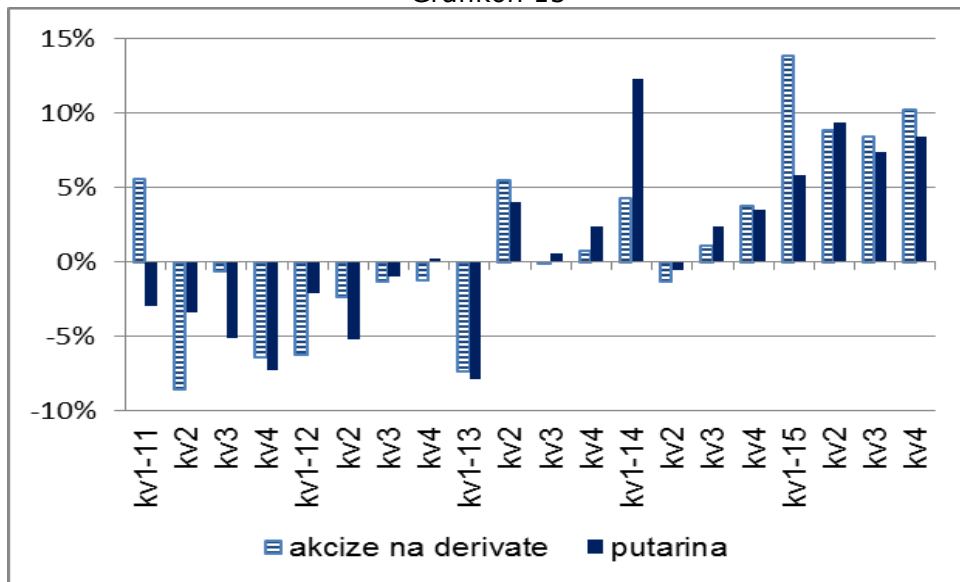
Kvartalni trendovi na najbolji način ilustriraju distribuciju efekata nove akcizne politike oporezivanja duhana na ubiranje prihoda od akciza u BiH (Grafikon 14). U trećem kvartalu 2014, koji je predstavljao inicijalni kvartal za primjenu nove politike, zabilježen je ogroman rast prihoda

od akciza na duhan, a u naredna tri kvartala zadržane su visoke stope rasta iznad 10%. U toku ovih kvartala prihodi od akciza na duhan su rasli brže od ukupnih prihoda od akciza. Očekivano u trećem i četvrtom kvartalu 2015. dolazi do iscrpljivanja efekata nove politike oporezivanja duhana, a stope rasta prihoda od akciza na duhan su niže od stope rasta ukupnih prihoda od akciza.

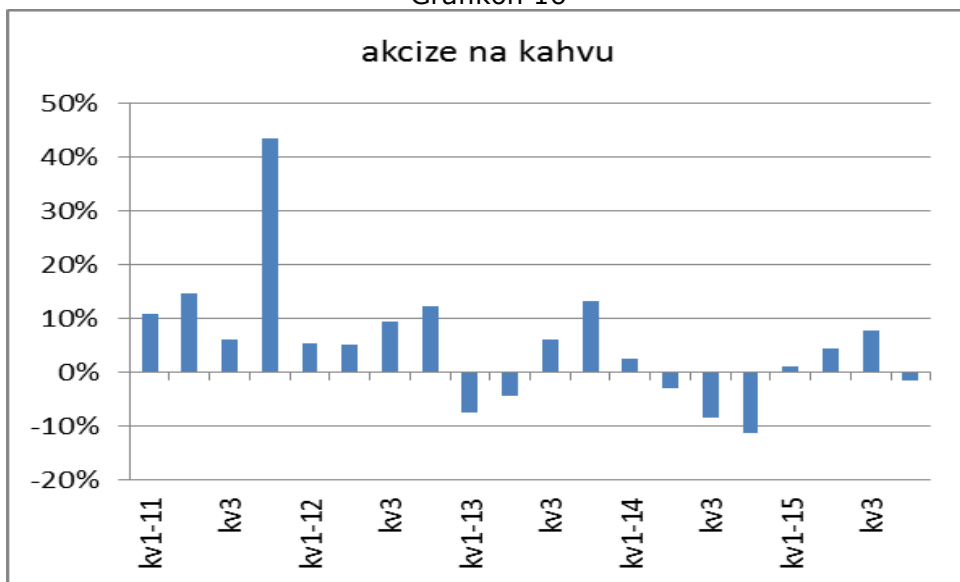
Usporavanje prihoda od akciza na duhan kompenzirano je rastućim trendom prihoda od akciza na derivate nafte (Grafikon 15).

Rast ove grupacije prihoda započeo je u trećem kvartalu 2014, da bi se u kontinuitetu nastavio tokom 2015.godine. Snažan rast prihoda može se objasniti efektom pada cijena derivata nafte na potrošnju energenata i rastom ekonomije, ali i efektima prekogranične i tranzitne maloprodaje derivata zbog konkurentnosti derivata iz BiH s obzirom na niske stope akciza i nižu stopu PDV-a u odnosu na okruženje, a pogotovo u odnosu na članice EU.

Grafikon 15

Grafikon 16

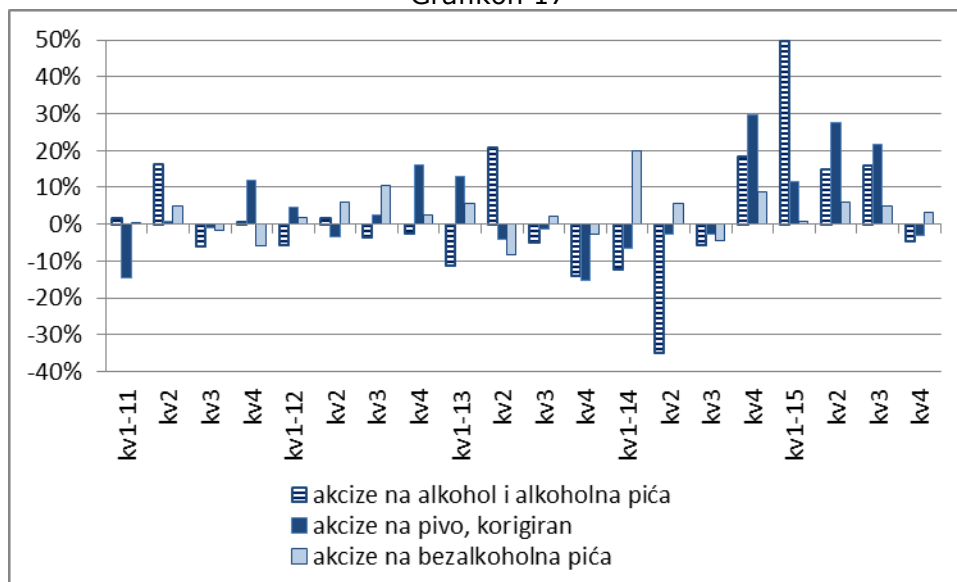

Nakon loše naplate prihoda od akciza na kahvu u 2014. u protekloj godini trendovi su se značajno poboljšali (Grafikon 16). Iz kvartala u kvartal su se povećavale stope rasta, maksimalno 7,7% u trećem kvartalu, da bi pad naplate u četvrtom kvartalu od 1,7% kumulativni rast sveo na 2,8%. U konačnici to nije bilo dovoljno da se u nominalnom iznosu dostigne historijski maksimum u naplati prihoda od akciza na kahvu iz 2013.godine.

Naplata prihoda od akciza na alkohol i alkoholna pića tokom većeg dijela godine je bila ekstremno visoka, a stope rasta su se kretale i do 50% (Grafikon 17). Međutim, u četvrtom kvartalu naplata je prešla u zonu negativnog rasta, što je godišnju stopu rasta svelo na i dalje visokih 13,9%. Nakon turbulencija iz 2014 prihodi od akciza na bezalkoholna pića su se stabilizirali oko solidnih 4% rasta.

Iako marginalni, s obzirom na rast prihoda od indirektnih poreza u 2015.g., u 2015.g. dijelom su se ispoljili i efekti nove akcizne politike oporezivanja piva². Prema očekivanjima Odjeljenja uvođenje diferencirane stope akcize na pivo donijelo je promjene na tržište piva u BiH u smislu poboljšanja položaja domaćih pivara. Prema prognozama Odjeljenja očekivalo se da će povoljniji porezni položaj podstaknuti prodaju domaćeg piva, te da će količine oporezovanog domaćeg piva porasti za 10%³, a da će istovremeno doći do pada količina uvoznog piva zbog rasta poreza. Podatak o porastu količina domaćeg piva od 9,3% je potvrdio očekivanja Odjeljenja. Međutim, i pored rasta poreza na uvozno pivo, količina oporezovanog uvoznog piva, zahvaljujući agresivnim marketinškim kampanjama, povećana je za 1,8%. Iako se udio domaćeg oporezovanog piva na tržištu povećao na 35,5%, to nije bilo dovoljno da se dostigne historijski maksimum iz 2012.godine. Nova akcizna politika pozitivno je djelovala na prihode od akciza. Pored rasta prihoda od akciza na domaće pivo zabilježen je i snažan rast prihoda od akciza na uvozno pivo od 17,3% kao rezultat kumulativnog djelovanja rasta količina piva iz uvoza i rasta stope akcize. Isključujući iz osnovice za poređenje iz 2014 naplatu starih dugova po osnovu akciza na pivo, u 2015. naplaćeno je dodatnih 6,4 mil KM prihoda od akciza.

Grafikon 17

² Izmjene Zakona o akcizama u području oporezivanja piva primjenjuju se od 1.9.2014.

³ Vid. Projekcije prihoda od indirektnih poreza 2014-2017, april 2014. Izvor: OMA Bilten br. 109, maj 2014. www.oma.uino.gov.ba.

Zaključna razmatranja

U 2015. nastavljen je trend rasta prihoda od indirektnih poreza iz 2014.godine. Ostvaren je rast prihoda u visini od 3,7% ili nominalno 189,8 mil KM.

Na rast prihoda su djelovali različiti faktori. Najznačajniji su nova politika oporezivanja duhana i pad cijena derivata na potrošnju derivata nafte. Specifičnost 2015.godine jeste utjecaj jednokratnih faktora na statističku osnovicu za poređenje iz 2014., koja je bila u prvom dijelu te godine umanjena zbog poplava, a u drugom dijelu povećana zbog primjene izmjena Zakona o akcizama u području oporezivanja duhana i povećane potrošnje zbog obnove nakon poplava. Usporavanje bruto naplate u 2015. je bilo očekivano zbog završetka velike investicije u TE Stanare, dok je, s druge strane, drastično smanjenje projekata međunarodne pomoći bilo neočekivano. Smanjenje realizacije u ovom području je donijelo značajno smanjenje povrata PDV-a. I pored usporavanja bruto naplate smanjenje povrata je doprinijelo bržem rastu neto naplate prihoda od indirektnih poreza. Analiza strukture bruto naplate po polugodištima ukazuje na zaključak da je u prvom polugodištu naplaćeno 2/3 ukupnih neto efekata u 2015, od čega je 93% rezultat rasta prihoda, dok neto efekti naplate u drugom polugodištu *de facto* potječu od smanjenja povrata.

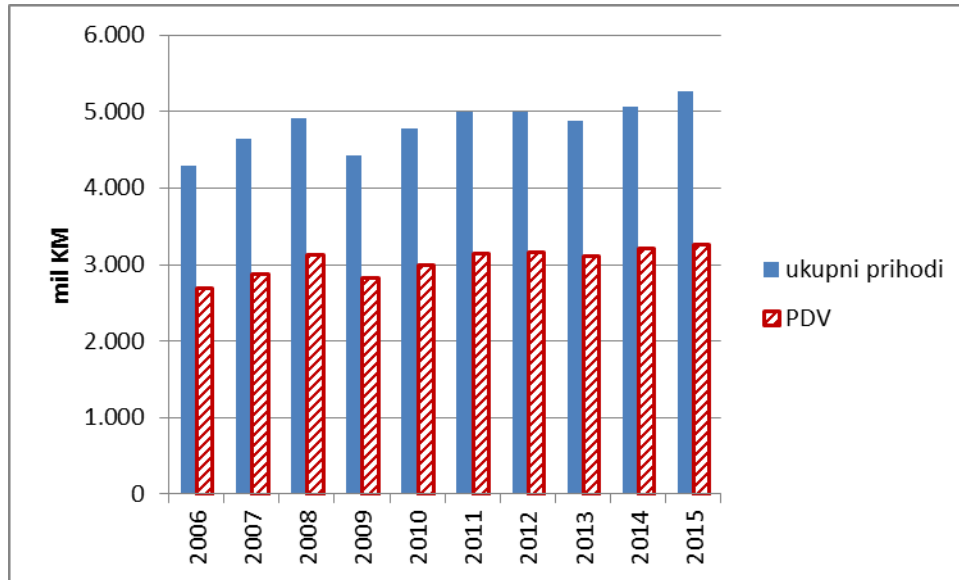
Analiza trendova u desetogodišnjem razdoblju (2006-2015) pokazuje rastući trend prihoda od indirektnih poreza (Grafikon 18).

Pregled trendova u naplati PDV-a, kao dominantnog izvora prihoda za sve nivoe vlasti u BiH, u razdoblju 2006-2015 pokazuje slična kretanja kao i kod ukupne naplate prihoda od indirektnih poreza.

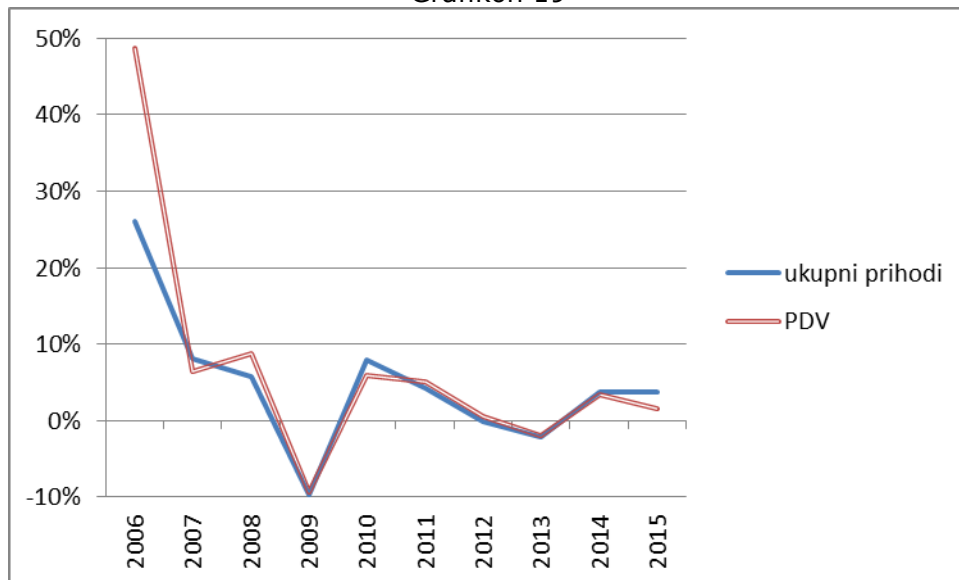
Oscilacije stope rasta prihoda od indirektnih poreza su, uglavnom, pratile kretanja u ekonomiji, ali sa određenim odstupanjima. Prema zaključcima iz istraživanja eksperata MMF-a⁴ u kriznim vremenima stope rasta prihoda brže padaju nego što pada ekonomija, dok u vrijeme ekonomskog rasta stope rasta prihoda rastu brže od ekonomije. Slično se desilo i u BiH, premda treba imati u vidu i efekte izmjena politika u području indirektnih poreza u tom razdoblju. U vrijeme krize BiH je zabilježen velik pad prihoda od indirektnih poreza, dok su u posljednje dvije godine stope rasta nadmašile stope rasta ekonomije. Grafikon 19 pokazuje da je u 2015. došlo do stagnacije stope rasta prihoda. Ta činjenica predstavlja signal upozorenja za realizaciju projekcija prihoda u narednom srednjoročnom razdoblju i mjera fiskalne konsolidacije budžeta.

⁴ Sancak, C., Velloso, R. and Xing, J., 2010. „ Tax Revenue Response to the Business Cycle“. IMF Working Paper WP/10/71. Washington: International Monetary Fund.

Grafikon 18

Grafikon 19

Manje razlike u trendovima ukupnih prihoda i PDV-a su rezultat trendova u naplati ostalih prihoda, na prvom mjestu akciza na duhan. Izmjene politike oporezivanja cigareta su u početnim godinama (2009-2011) ublažile pad ukupnih prihoda od indirektnih poreza, koji je nastao zbog ekonomske krize i drastičnog pada prihoda od carina zbog primjene SSP, dok je pad PDV-a bio oštriji. Kasnije, u 2012. i 2013., trendovi su se podudarali, jer je snažna porezna evazija na tržištu duhana dovela do oštrijeg pada prihoda od akciza, a istovremeno su rastući povrati ugrozili neto naplatu PDV-a. Protekle dvije godine, zahvaljujući oporavku prihoda od akciza na duhan i, potom, rastu prihoda na derivate, donijele su brži rast ukupnih indirektnih poreza u odnosu na rast PDV-a.

Sezonsko prilagođavanje vremenske serije podataka

(Pripremila: Aleksandra Regoje)

Uvod

Netipične fluktuacije vremenske serije mogu biti jako izražene da tako zamagljuje regularnosti kretanja i onemogućuju pravilnu interpretaciju njihove ekonomske podloge. Sezonsko prilagođavanje vremenskih serija podataka vrši se kako bi se stekao uvid u dinamiku određene pojave kada se izuzmu sezonski faktori. Sezonski faktori su oni koji sličnim intenzitetom utječu na dinamiku neke pojave u određenim vremenskim periodima unutar godine (mjesec, kvartal). Netipične fluktuacije će i nakon prilagođavanja biti vidljive u onom stepenu u kojem se nalaze izvan uobičajene sezonske sheme.

Sezonski prilagođeni podaci stoga ne pokazuju uobičajene fluktuacije, nego ukazuju na novine u dinamici vremenske serije. Čak i ako su novi trendovi u vremenskoj seriji rezultat sezonskih faktora (npr. promjene sheme potrošnje zbog uvođenja novog praznika, produženje sezone izvođenja građevinskih radova zbog uvođenja materijala otpornijeg na hladnoću i sl.), oni neće biti filtrirani dok se ne budu uzastopno ponovili u dužem vremenskom periodu.

Mišljenja o tome da li treba koristiti sirove podatke ili sezonski prilagođene zavise od njihove svrhe. Ukoliko se podaci koriste za kratkoročne procjene, potrebno je imati sve vrste serija (prilagođene, neprilagođene), a posebno je bitna njihova sezonska komponenta. Ukoliko se procjenjuju efekti nekog pojedinačnog događaja bitno je sagledati komponentu neregularnosti. Argument koji najviše ide u prilog da neprilagođeni (sirovi) podaci uvijek moraju biti dostupni je taj da se sezonski prilagođeni podaci za određeni period ažuriraju sa protokom vremena, kada postanu dostupni podaci za neki naredni period.

Komponente vremenske serije podataka

Sezonsko prilagođavanje podrazumijeva korištenje analitičkih tehnika kako bi se vremenske serije podataka razložile na sljedeće komponente:

1. trend-ciklična komponenta (T_t),
2. sezonska komponenta (S_t),
3. kalendarska komponenta (C_t),
4. komponenta neregularnosti (I_t).⁵

1. Trend-ciklična komponenta

Trend-ciklična komponenta (eng. *trend-cycle*) je bazna komponenta neke vremenske serije. Ciklična komponenta odnosi se na fluktuacije koje se ponavljaju u vremenskim periodima od nekoliko godina. Ona pokazuje da li se ekonomija nalazi u ekspanziji ili recesiji, i u kom stepenu. Analiza ciklične komponente ima svrhe samo ako se radi o dugoročnoj seriji podataka. Komponenta dugoročnog trenda odnosi se na tendenciju pada ili rasta vremenskog niza koja traje određeni duži vremenski period. To je komponenta koja se mijenja postepeno i reflektuje ekonomske i druge faktore kao što su npr. demografske promjene. Često se grupiše sa cikličnom komponentom.

⁵ IMF, Update of the Quarterly National Accounts Manual, Chapter 7. Seasonal Adjustment, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/qna/pdf/chapter7.pdf>, DRAFT VERSION (Draft posted for comments in October 2014, Closing date for comments 15 December 2014)

2. Sezonska komponenta

Sezonska komponenta se odnosi na ponavljajuće fluktuacije unutar jedne godine, koje imaju manje ili više jednak intenzitet i period fluktuacije. Sezonska komponenta se ne odnosi samo na efekte uobičajenih vremenskih prilika i promjene sezona. Ona uključuje efekte koje na vremensku seriju imaju drugi ponavljajući faktori kao što su administrativno uređenje, tradicija, ali i kalendarski faktori koji su stabilni u dužem vremenskom periodu (npr. broj dana u mjesecu, praznici sa fiksnim datumom obilježavanja). Eliminisanjem sezonske komponente, prilagođene serije podataka omogućavaju analizu trend-ciklične komponente.

3. Kalendarska komponenta

Efekte kalendara mogu biti sezonski i nesezonski. Sezonski (praznici sa fiksnim datumom obilježavanja, broj dana u mjesecu i dr) su sadržani u sezonskoj komponenti. U kalendarskoj komponenti su sadržani sljedeći efekti:

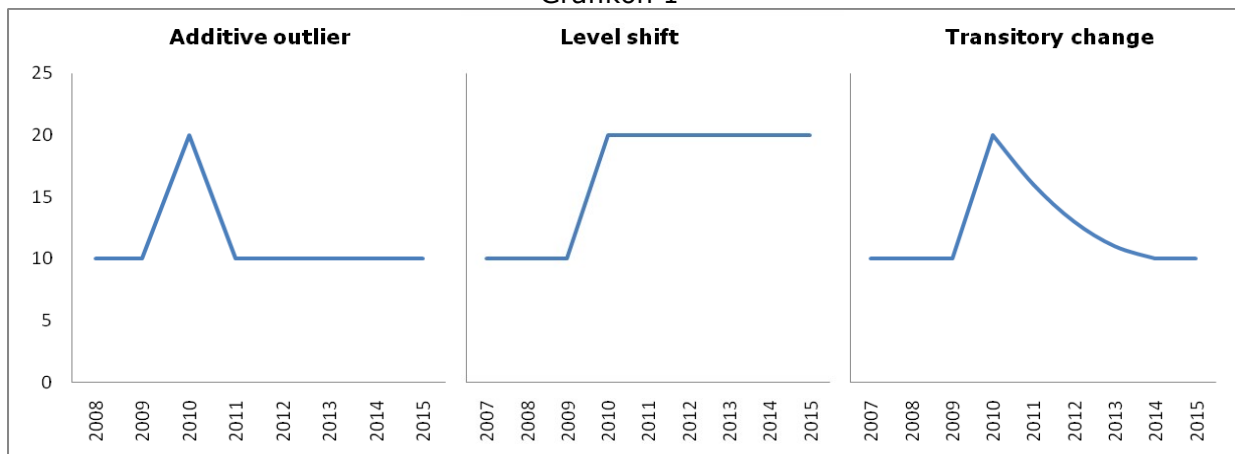
- različit broj radnih dana u mjesecu/kvartalu,
- efekti promjene datuma određenog praznika,
- efekti prestupne godine.

Vidimo da se kalendarska komponenta sastoji od efekata koje na seriju podataka imaju karakteristike kalendara koje se mijenjaju tokom vremena. Na primjer, obzirom da je vrijednost prodaje za veliki broj dobara najveća subotom, ona može biti veća u mjesecima koji broje pet subota. Promjene datuma obilježavanja Uskrsa ili Bajrama utječu na promjenu sheme potrošnje.

4. Komponenta neregularnog ponašanja

Osim tri navedene komponente vremenske serije imaju i komponentu neregularnog ponašanja. Ona se sastoji od svih efekata koji nisu sadržani u ostalim komponentama. U sezonski prilagođenim podacima ostaje nefiltrirana. Ona je uzrokovana mnogim faktorima koji nisu predvidivi i predstavljaju slučajne varijacije serije podataka. Tu također spadaju efekti promjene legislative (npr. uvođenje novih subvencija ili poreza).⁶ Između ostalih faktora tu spadaju *outlier*-i koji se odnose samo na jedan period (*additive outliers*), oni koji trajno mijenjaju visinu serije (*level shift outliers*) i oni čiji se efekti smanjuju protokom vremena (*transitory change*).

Grafikon 1

Izvor: Ilustracija autora⁷

⁶ Seasonal adjustment methods and practices, Hungarian Central Statistical Office (2007)

⁷ Ilustracija napravljena na osnovu IMF „Update of the Quarterly National Accounts Manual“, Chapter 7. Seasonal Adjustment, draft version

Gore navedena je samo jedna od postojećih klasifikacija, koje se uglavnom razlikuju po tome da li su razdvojene trend i ciklična komponenta, te da li je kalendarska komponenta izdvojena iz sezonske. Neki autori razlažu vremenske serije na sljedeće komponente (a) trend-cikličnu, (b) sezonsku i (c) komponentu neregularnog ponašanja, gdje je kalendarska komponenta sadržana u sezonskoj.⁸ Drugi prave klasifikaciju na (a) trend, (b) cikličnu, (c) sezonsku i (d) komponentu neregularnog ponašanja (kalendarska komponenta je također sadržana u sezonskoj).⁹

Modeli vremenskog niza

Vremenski niz možemo iskazati kroz aditivni model, kada su komponente međusobno nezavisne ili kroz multiplikativni model, kada su komponente međusobno zavisne. U nekim slučajevima moguća je kombinacija aditivne i multiplikativne forme.¹⁰

Okvir 1. Komponente vremenskog niza

I Aditivni model $X_t = T_t + S_t + C_t + I_t$

II Multiplikativni model $X_t = T_t * S_t * C_t * I_t$

Sezonska komponenta vremenske serije

Postoje tri osnovna podkomponente sezonske komponente vremenske serije. To su:

- klimatska,
- institucionalna,
- kalendarska.¹¹

Klimatska komponenta obuhvata promjene ekonomske aktivnosti usljed uobičajenih promjena vremenskih prilika. Institucionalna komponenta obuhvata efekte koje na određenu pojavu imaju institucionalni faktori, npr. zakonsko uređenje, uobičajeni prekidi aktivnosti u određenom vremenskom periodu i sl. Treća komponenta odnosi se na kalendarski šablon. Primjera radi, prodaje su zbog ovog faktora manje u mjesecu februaru, zbog manjeg broja dana u mjesecu. U klasifikacijama gdje je kalendarska komponenta uključena u sezonsku, osim faktora koji su stabilni u dužem vremenskom periodu (broj dana u mjesecu, državni praznici i sl) sadržani su i oni sa promjenjivim efektima (efekti „šetanja“ datuma vjerskih praznika, broj subota u mjesecu i sl).

Sezonsko prilagođavanje

Sirovi, neprilagođeni podaci pokazuju šta se zaista događalo sa posmatranom pojavom u određenom vremenskom periodu, dok sezonski prilagođeni podaci pokazuju njenu podlogu, odnosno kretanje posmatrane pojave u uslovima kada na nju ne bi utjecali sezonski faktori. U sezonski prilagođenim serijama podataka eliminiše se navedena komponenta vremenske serije na osnovu šablona kretanja pojave u prošlosti. Također se treba filtrirati kalendarska komponenta. Na taj način se može dobiti jasnija slika o tendenciji neke pojave ako se porede podaci za određeni mjesec u godini sa prethodnim, ili sa istim mjesecom neke prethodne godine.

⁸ Bloem, A.M. et al. „Quarterly National Accounts Manual: Concepts, Data Sources, and Compilation“, IMF (2001), Chapter VIII „Seasonal Adjustment and Estimation of Trend-Cycles“

⁹ Hungarian Central Statistical Office, ibid

¹⁰ Newbold, P. et al. „Statistika za poslovanje i ekonomiju“, Mate d.o.o., Zagreb (2010)

¹¹ Wyman, D., „Seasonal adjustment and identifying economic trends“, Statistics Canada (2010)

Jednostavna alternativa sezonskom prilagođavanju može biti poređenje mjeseca/kvartala sa istim mjesecom/kvartalom neke prethodne godine. Međutim, u tom slučaju sezonski i kalendarski efekti nisu potpuno isključeni obzirom da mjeseci/kvartali mogu imati različit broj radnih dana, subota ili da vrijeme nekog praznika može biti različito iz godine u godinu.

Sezonskim prilagođavanjem se ne eliminišu svi sezonski efekti, nego samo „prosječna“ sezonska shema koja je bila zastupljena u prijašnjem periodu. Ukoliko bi došlo do promjene sezonske sheme (npr. sa rastom popularnosti tzv. poklon kartica¹² se veliki dio kupovina poklona prije praznika pomijeraju na period nakon praznika) efekti neće biti korigovani sve dok se ne budu uzastopno ponovili u dužem vremenskom periodu. Dinamika serije podataka koja proističe od izrazito jakih ili slabih vremenskih utjecaja također neće biti filtrirana u sezonski prilagođenim podacima, u onoj mjeri u kojoj odstupa od „prosječne“.

Determinističke vs. stohastičke analize

Determinističke analize vremenske serije podrazumijevaju fiksne sezonske efekte tokom čitave njene dužine. U stohastičkim analizama je dozvoljena tzv. *moving-seasonality* shema, odnosno promjena sezonske sheme tokom vremena. Ova metodologija ima prednost u tome što se u prilagođenim podacima smanjuje prekomjerna korekcija u određenom vremenskom periodu koja može biti prisutna kada se koristi fiksna sezonska shema.

Sezonsko prilagođavanje vs. „peglanje“ serije

Sezonsko prilagođavanje treba razlikovati od prostog „peglanja“ serije podataka. Sezonski prilagođene serije se sastoje od trend-ciklične komponente i komponente neregularnog ponašanja. Ukoliko je komponenta neregularnog ponašanja značajna, sezonski prilagođena serija neće imati „izgladenu“ putanju. Da bi se analizirala samo trend-ciklična komponenta potrebno bi bilo filtrirati i komponentu neregularnog ponašanja, što je

Okvir 2. Smjernice za sezonsko prilagođavanje Evropskog statističkog sistema (ESS)

O problematici najbolje prakse u oblasti sezonskog prilagođavanja dugo se raspravljalo na evropskom nivou. Grupa za sezonsko prilagođavanje (Seasonal Adjustment Steering Group), predvođena od strane Eurostata i ECB je dala ključni doprinos za izradu prvog izdanja smjernica o desezoniranju objavljenih u 2009. godini. Smjernice su izrađene kako bi se postigla harmonizacija i uporedivost sezonski prilagođenih podataka na nivou EU. Prvo izdanje je bilo široko prihvaćeno. Međutim, uzimajući u obzir prikupljeno iskustvo od 2009. godine i na potrebu da se dalje razjasne određene specifičnosti, u 2012. godini je Grupa za sezonsko prilagođavanje odlučila da pokrene reviziju smjernica. Posljednje izdanje smjernica je objavljeno u 2015. godini.

Smjernice se odnose na sve faze sezonskog prilagođavanja mjesečnih ili kvartalnih podataka i to: priprema podataka, sezonsko prilagođavanje, revizija, mjerenje kvaliteta i objavljivanje.

Za svaku fazu prilagođavanja su date tri opcije:

- (A) najbolja alternativa,*
- (B) prihvatljiva alternativa i*
- (C) alternativa koju treba izbjegavati.*

Cilj smjernica je da pomogne korisnicima da koriste alternativu (A), dok se trebaju preduzeti pažljiva razmatranja i mjere kad god se koristi alternativa (C).

Izvor: ESS guidelines on seasonal adjustment, Eurostat (2015)

¹² Eng. *gift cards*

znatno kompleksnija procedura od filtriranja sezonske i kalendarske komponente.

Indirektno vs. direktno prilagođavanje

Prilagođavanje vremenske serije može biti indirektno ili direktno. Ako je vremenska serija za koju se vrši prilagođavanje zbir pojedinačnih serija (npr. ukupni poreski prihodi koji su zbir pojedinih vrsta poreza), prilagođavanje se može izvršiti tako što se saberu sezonski prilagođene pojedinačne serije (indirektno prilagođavanje), ili da se izvrši samo prilagođavanje ukupne serije (direktno prilagođavanje). Izbor metode zavisi od vrste podataka i svrhe analize. Indirektno sezonsko prilagođavanje je potrebno vršiti kada pojedinačne serije imaju različitu sezonsku shemu. Sa druge strane, kvalitet sezonski prilagođene serije može biti veći ako se prilagođavanje vrši na agregiranom nivou u slučajevima kada pojedinačne serije imaju sličnu sezonsku shemu i međusobno su zavisne.

Dužina vremenske serije

Da bi se vršilo sezonsko prilagođavanje potrebno je da serije podataka budu dovoljno duge. U kratkim vremenskim serijama se ne može izdvojiti sezonska shema i kalendarski efekti. Za sezonsko prilagođavanje kvartalnih nacionalnih računa¹³ preporučuje se da serije podataka budu duge najmanje 5 godina (20 kvartala). Serije kraće od pet godina mogu biti sezonski prilagođene za internu upotrebu, ali se ne trebaju objavljivati.¹⁴ Serije podataka ne trebaju biti ni previše duge, jer je tada teže modelirati sezonsku shemu koja ima veću vjerovatnoću da bude promjenjiva. Također će kalendarski efekti vjerovatno biti dosta različiti tokom veoma dugog vremenskog perioda. Primjera radi, efekat broja radnih dana na industrijsku proizvodnju neće biti isti u tekućem periodu i u periodu prije 30 godina, zbog značajne promjene produktivnosti rada.

Objavljivanje sezonski prilagođenih serija

Praksa objavljivanja sezonski prilagođenih podataka varira među zemljama. Neke zemlje objavljuju sezonski prilagođene kvartalne nacionalne račune ili njihove trend ciklične komponente. Druge objavljuju sezonski prilagođene procjene za nekoliko osnovnih agregata, i to kao dodatne informacije neprilagođenoj seriji.

Softveri za sezonsko prilagođavanje

Agencije za statistiku i međunarodne organizacije su razvile programe kako bi se olakšao proces proizvodnje sezonski prilagođenih podataka i njihove i trend-ciklične komponente.

Tri najčešće korištena programa za sezonsko prilagođavanje su:

1. X-13-ARIMA-SEATS (U.S. Bureau of the Census),
2. TRAMO and SEATS (Bank of Spain),
3. Demetra+ (National Bank of Belgium in cooperation with Eurostat).¹⁵

Filtriranje sezonske komponente pomoću metode sezonskog indeksa

U nedostatku složenih metoda službenih procedura korekcije, prikazaćemo jednostavnu proceduru ekstrakcije sezonske komponente pomoću metode sezonskog indeksa. Pristup se zasniva na implicitnoj pretpostavci o vremenskoj stabilnosti sezonske sheme, odnosno da se učinak

¹³ Quarterly national accounts - QNA

¹⁴ IMF, Update of the Quarterly National Accounts Manual, Chapter 7. Seasonal Adjustment, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/qna/pdf/chapter7.pdf>, draft version

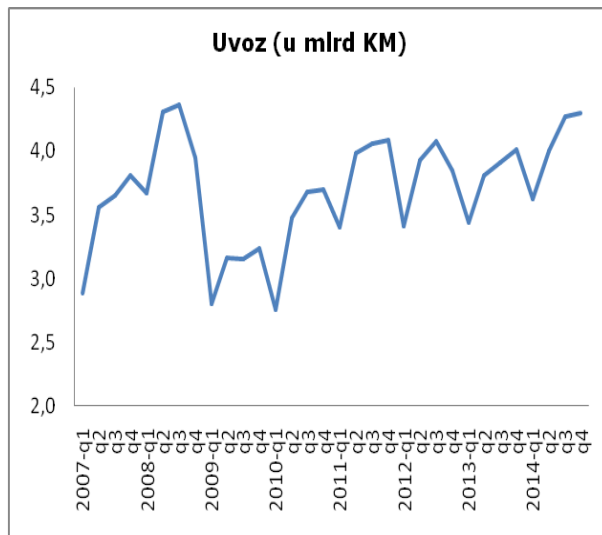
¹⁵ IMF, ibid

sezonskog ponašanja za određeni mjesec ili kvartal svake godine ogleda u porastu ili padu vrijednosti za isti postotak. Metoda se zasniva na izračunu sezonskih indeksa na osnovu korigovane medijane pokazatelja odnosa izvornog niza i centriranih pomičnih prosjeka.¹⁶ Iako su mnogo složenije od ove procedure, službene procedure korekcije u pravilu se zasnivaju na pomičnim prosjecima.

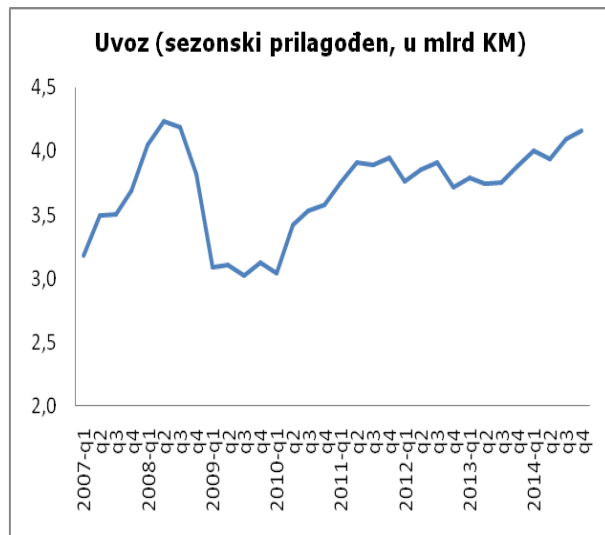
U grafikonima 2-5 su prikazani kvartalni izvorni podaci uvoza i PDV-a na uvoz u Bosni i Hercegovini te sezonski prilagođeni podaci. Treba imati na umu da je ovo pojednostavljena metoda sezonskog prilagođavanja, sa pretpostavkom fiksne sezonske sheme tokom cijelog perioda, te da nisu isključeni kalendarski efekti koji nemaju sezonski karakter.

Na osnovu navedenih grafikona lakše je pratiti komponentu trenda vremenske serije, a za detaljniju analizu trendova bilo bi potrebno uzeti u obzir osim kalendarskih efekata i sve neregularne komponente u posmatranom periodu (promjene legislative, elementarne nepogode, institucionalne faktore i dr).

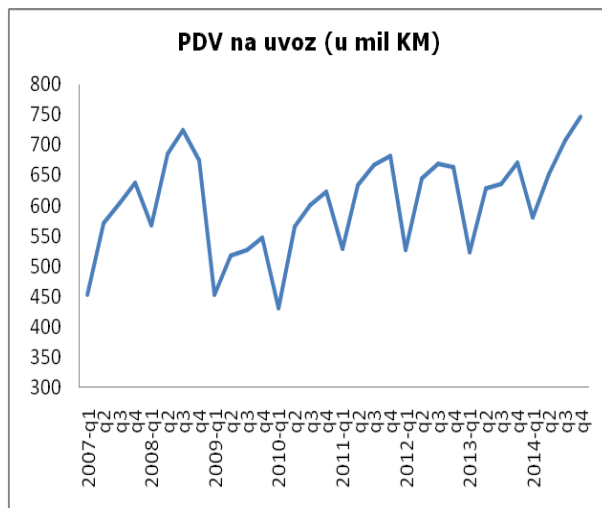
Grafikon 2

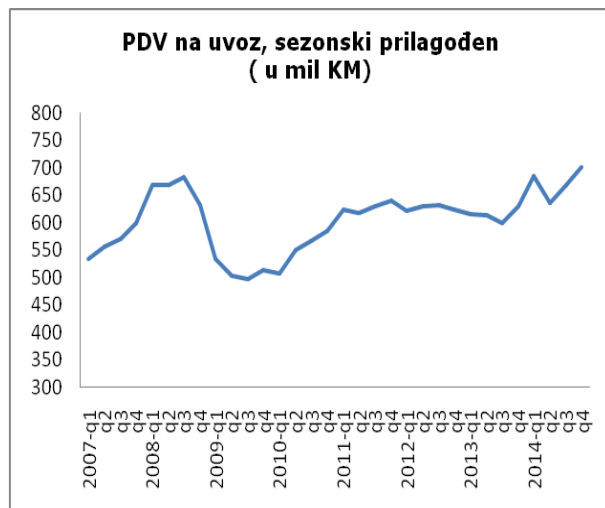
Grafikon 3

Grafikon 4

Grafikon 5

¹⁶ Newbold, P. et al. „Statistika za poslovanje i ekonomiju“, Mate d.o.o., Zagreb (2010), str. 732

Literatura

- Bloem, A.M. et al. „Quarterly National Accounts Manual: Concepts, Data Sources, and Compilation“, IMF (2001)
- Update of the Quarterly National Accounts Manual, Chapter 7. Seasonal Adjustment, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/qna/pdf/chapter7.pdf>, DRAFT VERSION (Draft posted for comments in October 2014, Closing date for comments 15 December 2014)
- Wyman, D., „Seasonal adjustment and identifying economic trends“, Statistics Canada (2010)
- ESS guidelines on seasonal adjustment, Eurostat (2015)
- „Seasonal adjustment methods and practices“, Hungarian Central Statistical Office (2007)
- Newbold, P. et al. „Statistika za poslovanje i ekonomiju“, Mate d.o.o., Zagreb (2010)

Konsolidovani izvještaji

(pripremila: Aleksandra Regoje)

Tabela 1. (Konsolidovani izvještaj: JR, Institucije BiH, entiteti)

Preliminarni konsolidovani izvještaj uključuje:

- prihode od indirektnih poreza koje prikuplja Uprava za indirektno oporezivanje na Jedinostveni račun,
- transfere sa Jedinostvenog računa UIO,
- prihode i rashode budžeta institucija Bosne i Hercegovine,
- prihode i rashode budžeta Federacije BiH,
- prihode i rashode budžeta Republike Srpske*

Izvještaj ne uključuje neusklađene prihode prikupljene na JR UIO.

Tabela 2. (Konsolidovani izvještaj: Opća vlada)

Preliminarni konsolidovani izvještaj uključuje:

- prihode i rashode budžeta institucija BiH,
- prihode i rashode budžeta FBiH, kantona, kantonalnih direkcija za ceste, općina i fondova u FBiH,
- prihode i rashode budžeta RS*, direkcija za puteve/autoputeve, općina i fondova u RS,
- prihode i rashode budžeta BD i fondova u BD.

Tabela 3. (Konsolidovani izvještaji: Institucije BiH, entiteti i BD)

Preliminarni konsolidovani izvještaj uključuje:

- prihode i rashode budžeta institucija BiH,
- prihode i rashode budžeta FBiH,
- prihode i rashode budžeta RS*,
- prihode i rashode budžeta BD.

*Obuhvaćeno: (A) budžet Republike i vanbudžetska sredstva evidentirana u Glavnoj knjizi trezora RS, (B) ukupno ino-zaduženje za projekte koji se realizuju preko općina i preduzeća, (C) podatke korisnika budžeta Republike koji imaju vlastite bankovne račune (uključujući i jedinice za implementaciju ino-projekata formirane pri ministarstvima).

Preliminarni izvještaj: JR, Institucije BiH i entiteti , I-IX 2015

(u mil KM)	kv 1	kv 2	kv 3	Ukupno
Ukupni prihodi	1.431,8	1.588,5	1.749,2	4.769,4
Porezi	1.288,1	1.411,8	1.511,2	4.211,1
Direktni porezi	95,3	109,0	88,0	292,3
Porezi na dohodak i dobit	91,8	104,4	83,5	279,7
Porez na imovinu	3,5	4,5	4,6	12,6
Indirektni porezi (neto)	1.165,4	1.302,1	1.422,7	3.890,2
PDV	726,3	798,5	879,0	2.403,7
Akcize	310,8	360,7	387,1	1.058,6
Putarina	66,7	79,2	89,9	235,9
Carine	57,7	59,1	61,6	178,4
Ostali indirektni porezi	4,0	4,7	4,9	13,6
Ostali porezi	27,4	0,8	0,5	28,6
Doprinosi za socijalno osiguranje	17,7	19,2	18,2	55,1
Grantovi	8,2	4,5	16,4	29,1
Grantovi od stranih vlada i međ.	8,0	4,5	14,8	27,3
Transferi	0,2	0,0	1,7	1,9
Neporeski prihodi	117,8	152,9	203,4	474,1
Ukupni rashodi	1.286,4	1.406,5	1.652,1	4.345,0
Tekući rashodi	1.271,5	1.392,9	1.609,7	4.274,0
Bruto plaće i naknade zaposlenih	391,9	396,8	396,8	1.185,4
Izdaci za materijal i usluge	60,3	77,8	79,2	217,3
Doznake na ime socijalne zaštite	157,2	184,5	182,3	524,0
Izdaci za kamate	35,1	59,2	34,8	129,1
Izdaci po osnovu kamata u	23,7	30,2	21,9	75,8
Izdaci po osnovu kamata u zemlji	11,4	29,0	13,0	53,3
Subvencije	13,3	16,6	77,5	107,4
Donacije, transferi (uklj. i transfere sa	605,6	640,7	801,7	2.047,9
Drugi rashodi	8,0	17,4	37,5	62,9
Neto izdaci za nefinansijsku imovinu	15,0	13,6	42,5	71,1
Izdaci za nefinansijsku imovinu	20,5	19,8	44,8	85,2
Primici od nefinansijske imovine	5,6	6,2	2,4	14,1
Bruto/Neto operativni bilans	160,4	195,6	139,5	495,5
Neto pozajmljivanje/zaduživanje	145,4	182,0	97,0	424,4

Tabela 1.

** Transferi sa JR uključuju nekonsolidovane transfere BD, kantonima, općinama, fondovima i direkcijama za ceste

Preliminarni izvještaj: Opća vlada, I-IX 2015

<i>(u mil KM)</i>	kv 1	kv 2	kv 3	Ukupno
Ukupni prihodi	2.724,3	2.997,2	3.175,2	8.896,7
Porezi	1.420,0	1.553,9	1.618,9	4.592,8
Direktni porezi	243,1	272,6	229,1	744,8
Porezi na dohodak i dobit	209,9	236,7	198,6	645,2
Porezi na plaću i radnu snagu	3,4	2,7	3,8	9,9
Porez na imovinu	29,8	33,3	26,7	89,8
Indirektni porezi	1.148,0	1.276,9	1.387,6	3.812,5
Ostali porezi	28,9	4,5	2,2	35,5
Doprinosi za socijalno osiguranje	1.000,8	1.069,8	1.128,1	3.198,8
Grantovi	11,4	10,0	22,5	44,0
Grantovi od stranih vlada i međ. organizacija	11,3	7,4	17,5	36,1
Transferi	0,1	2,6	5,1	7,9
Neporeski prihodi	292,0	363,5	405,6	1.061,1
Ukupni rashodi	2.590,4	2.826,2	2.911,5	8.328,0
Tekući rashodi	2.547,1	2.717,3	2.789,2	8.053,6
Bruto plaće i naknade zaposlenih	818,2	824,5	824,1	2.466,8
Izdaci za materijal i usluge	473,2	494,6	497,6	1.465,5
Doznake na ime socijalne zaštite	1.100,1	1.157,2	1.168,9	3.426,2
Izdaci za kamate	47,7	72,0	49,4	169,1
Izdaci po osnovu kamata u inostranstvu	25,3	31,4	26,5	83,2
Izdaci po osnovu kamata u zemlji	22,4	40,6	23,0	86,0
Subvencije	33,2	53,5	119,1	205,8
Donacije, transferi	11,9	22,4	17,7	52,0
Drugi rashodi	62,8	93,2	112,4	268,4
Neto izdaci za nefinansijsku imovinu	43,3	108,9	122,3	274,4
Izdaci za nefinansijsku imovinu	52,6	122,8	132,6	307,9
Primici od nefinansijske imovine	9,4	13,9	10,3	33,5
Bruto/Neto operativni bilans (prihodi minus tekući rashodi)	177,2	279,9	386,0	843,0
Neto pozajmljivanje/zaduživanje (ukupni prihodi minus ukupni rashodi)	133,9	171,0	263,7	568,6

Tabela 2.

Preliminarni izvještaj: Institucije BiH, entiteti i BD, I-IX 2015

<i>(u mil KM)</i>	kv 1	kv 2	kv 3	Ukupno
Ukupni prihodi	1.014,6	1.121,5	1.192,5	3.328,5
Porezi	867,1	941,8	951,5	2.760,4
Direktni porezi	101,6	115,5	93,3	310,4
Porezi na dohodak i dobit	96,4	108,3	86,3	291,0
Porezi na plaću i radnu snagu	1,5	2,1	2,2	5,7
Porez na imovinu	3,7	5,1	4,9	13,6
Indirektni porezi	737,9	825,3	857,3	2.420,4
Ostali porezi	27,7	1,0	0,9	29,6
Doprinosi za socijalno osiguranje	17,7	19,2	18,2	55,1
Grantovi	8,3	4,5	16,5	29,2
Grantovi od stranih vlada i međ. organizacija	8,0	4,5	14,8	27,3
Transferi	0,3	0,0	1,7	2,0
Neporeski prihodi	121,4	156,0	206,4	483,8
Ukupni rashodi	852,1	941,6	1.097,6	2.891,3
Tekući rashodi	835,2	925,4	1.050,6	2.811,2
Bruto plaće i naknade zaposlenih	407,7	412,5	412,4	1.232,6
Izdaci za materijal i usluge	74,1	84,4	89,6	248,1
Doznake na ime socijalne zaštite	162,2	189,6	195,1	546,8
Izdaci za kamate	35,2	59,3	34,9	129,4
Izdaci po osnovu kamata u inostranstvu	23,7	30,2	21,9	75,8
Izdaci po osnovu kamata u zemlji	11,4	29,1	13,1	53,6
Subvencije	15,4	26,2	82,8	124,4
Donacije, transferi	131,5	136,1	198,1	465,8
Drugi rashodi	9,1	17,4	37,6	64,1
Neto izdaci za nefinansijsku imovinu	16,9	16,2	47,0	80,1
Izdaci za nefinansijsku imovinu	22,5	22,4	49,4	94,2
Primici od nefinansijske imovine	5,6	6,2	2,4	14,1
Bruto/Neto operativni bilans (prihodi minus tekući rashodi)	179,4	196,0	141,9	517,3
Neto pozajmljivanje/zaduživanje (ukupni prihodi minus ukupni rashodi)	162,5	179,9	94,9	437,2

Tabela 3.